

**Education and Training**

**Полтавська державна аграрна Академія  
Науково-технічний центр  
Полтавського відділення Інженерної академії України  
Полтавський національний технічний університет  
ім. Ю. Кондратюка  
Громадська екологічна Рада**

**Тема №3:**

***Нормативна законодавча база  
в сфері охорони навколишнього  
природного середовища в ЄС***

*Магістр екології*

*Координатор проекту Генеральний директор НТЦ ПВІАУ*

*Голік Тетяна Юріївна*

*Голік Юрій Степанович*

*Агроекологічний Інформаційно-консультаційний центр Полтавщини  
Agro-Ecological Centre of Competence Poltava (Tempus JEP\_27168\_2006)*

**Полтава, 2008 р.**



## **Організація охорони навколишнього середовища в ЄС**

Політика ЄС у сфері охорони навколишнього середовища спрямована на вирішення чотирьох **основних завдань**:

- Û підтримки і поліпшення якості навколишнього середовища,*
- Û охорони здоров'я населення,*
- Û ощадливого й раціонального використання природних ресурсів,*
- Û сприяння заходам на міжнародному рівні, спрямованим на розв'язання регіональних і глобальних проблем довкілля.*

Головна **мета політики ЄС** у цій сфері полягає в **досягненні високого ступеня охорони навколишнього середовища.**



### *Основні органи ЄС,*

*що беруть участь у розробці й реалізації екологічної політики, такі:*

- ü **Екологічна рада**, яку іноді називають **Радою міністрів навколишнього середовища**, що діє в рамках Ради ЄС;*
- ü **Генеральний директорат з питань навколишнього середовища**, очолюваний одним із членів Європейської Комісії;*
- ü **Комітет з питань навколишнього середовища й захисту споживача Європейського Парламенту.***

*Політику і принципи у сфері охорони навколишнього середовища розробляють також інші органи.*

*Спеціалізованою установою ЄС у сфері охорони навколишнього середовища є **Європейська агенція з охорони навколишнього середовища**, основна **функція** якої – **збір, аналіз і поширення інформації для сприяння в розробці й реалізації політики ЄС у сфері охорони довкілля.***



### **Європейська агенція з охорони навколишнього середовища (ЄАНС).**

Організацію створено 1990 року як **координаційний центр Європейської мережі обміну інформацією й спостереженнями у сфері охорони навколишнього середовища (EIONET)**, що поєднує 600 екологічних організацій Європи.

В Агенції 24 учасники: 19 країн ЄС, а також Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн, Кіпр, Мальта. Очікують, що інші країни – кандидати до вступу в ЄС найближчим часом також стануть членами ЄАНС.

У своїй роботі ЄАНС спирається на три **ключові інструменти**:

- **моніторинг і звітність,**
- **обмін у мережі EIONET,**
- **роботу інформаційного центру.**

**Місія** ЄАНС полягає у «підтримці сталого розвитку та сприянні досягненню значного реального поліпшення навколишнього середовища Європи за допомогою надання своєчасної, цілеспрямованої, адекватної і надійної інформації організаціям, що приймають рішення, і широкій громадськості». ЄАНС збирає та аналізує інформацію, що надходить від учасників мережі EIONET, та поширює результати своїх досліджень серед представників Європейського екологічного співтовариства.



У рамках EIONET діють

**дев'ять європейських тематичних центрів:**

- *спостереження за викидами в атмосферу,*
- *якістю повітря,*
- *внутрішніми водними об'єктами,*
- *земельними ресурсами,*
- *морським навколишнім середовищем,*
- *береговим навколишнім середовищем,*
- *ґрунтами,*
- *водними ресурсами,*
- *охороною природи,*
- *реєстрації джерел інформації.*



## Законодавство Європейського союзу

Законодавство Європейського союзу — особливий тип наднаціонального законодавства з окремими національними елементами. У законодавстві ЄС є кілька типів правових інструментів різної юридичної чинності, спрямованих на регулювання діяльності різних юридичних суб'єктів.

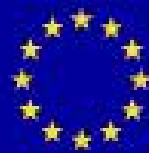
**Законодавчі акти** – правові норми, **обов'язкові для виконання всіма країнами** – членами ЄС. Вони мають **вищу юридичну чинність**, ніж національне законодавство, у зв'язку з чим не потребують трансформування в національні закони.

**Директиви не мають прямої юридичної сили**, але закладені в них цільові показники **обов'язкові для виконання всіма членами ЄС**. При цьому форми і методи досягнення цільових показників визначають національні органи. Директиви потребують від країн-членів трансформування окремих положень у національне законодавство впродовж визначеного часу. Отримавши відображення в національному законодавстві, **директиви набувають строгої юридичної чинності** і дають змогу гармонізувати правові системи різних держав.

**Рішення** з окремих питань мають **обов'язкову юридичну чинність** для тих суб'єктів, на які вони спрямовані, наприклад на окремі країни-члени, компанії, особи.

**Рекомендації** – **не строгі правові інструменти**, їх використовують як керівні принципи для установ і країн-членів Європейського союзу.

У деяких секторах охорони навколишнього середовища законодавство починає розвиватися з розробки **рамкової директиви**, з якої випливає набір **дочірніх директив**. Рамкові директиви **визначають правові рамки, зокрема керівні принципи, інституціональні основи, сферу компетенції і відповідальність залучених суб'єктів, процедури, тимчасові рамки**.



В даній презентації розглядаються більш широко наступні директиви:

ü *Директиви у сфері якості повітря*

1. *Директива Ради Європейського союзу 96/62/ЄС)*

ü *Директиви щодо якості води й управління водними ресурсами*

1. *Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради з водної політики ,*

2. *Директива Ради ЄС 91/271/ЕЕС з очищення міських стоків ,*

3. *Директива Ради ЄС 91/676/ЕНС з охорони вод від забруднення нітратами*

ü *Директиви щодо поводження з відходами*

1. *Директива Ради ЄС 75/442/ЕЕС*

2. *Директива Ради ЄС 91/689/ЕЕС*

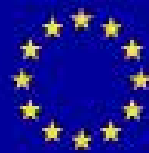
ü *Директиви, що регулюють промислове забруднення*

1. *Директива Ради 96/61/ЄС*

ü *Директиви щодо хімічних речовин*

1. *Директива Ради ЄС 67/548/ЕЕС*

2. *Директива 79/881/ЕЕС*



*Education and Training*

## *Директива якості атмосферного повітря*

Головна мета законодавства ЄС у сфері якості повітря полягає у *скороченні викидів шкідливих речовин в атмосферу і забезпеченні якості повітря, прийнятної з погляду здоров'я людей і охорони навколишнього середовища.*

У законодавстві визначено стандарти якості повітря, припустимі межі викидів з різних джерел: стаціонарних, рухомих, викидів у результаті поводження з продуктами і матеріалами тощо.





## Директива Ради Європейського союзу 96/62/ ЄС

Директива Ради Європейського союзу 96/62/ ЄС щодо оцінки й менеджменту якості повітря у навколишньому середовищі.

**Цілі** директиви такі:

- ü розробити й установити нормативи якості повітря у довкіллі,
- ü оцінити якість повітря у навколишньому середовищі країн Європейського союзу на основі спільних методів і критеріїв,
- ü одержати відповідну інформацію про якість повітря в навколишньому середовищі й забезпечити доступ громадськості до цієї інформації,
- ü підтримувати і поліпшувати якість повітря.

У директиві визначено групу атмосферних забруднювачів, щодо яких стандарти якості повітря у навколишньому середовищі будуть базуватися на додаткових дочірніх директивах.

До них належать: **діоксид сірки, оксиди азоту, тверді частинки, свинець, озон, бензол, чадний газ, кадмій, арсен, нікель, ртуть**. Для всіх цих забруднювачів у дочірніх директивах визначено **граничнодопустимі норми**, за можливості також **граничні значення, аварійні рівні й межі допустимих відхилень**.



## Директива Ради Європейського союзу 96/62/ ЄС

### *Зобов'язання країн-членів ЄС.*

Країни-члени ЄС мають **розбити свою територію на зони**, для кожної з яких буде визначено фактичний або розрахунковий (на основі моделювання) вимір якості повітря. Для тих зон, де фактичний рівень забруднення однією або декількома речовинами перевищує допустимі норми і межі допустимих відхилень, **слід розробляти й реалізовувати план дій щодо зниження рівня забруднення до граничнодопустимих значень протягом певного часу**. Такий план має бути доступний для широкої громадськості й містити, щонайменше, інформацію, визначену директивою, зокрема деталі заходів і проєктів, спрямованих на зменшення викидів забруднювача. У зонах, де рівень забруднення не перевищує граничнодопустимих значень, країни-члени ЄС зобов'язуються **підтримувати наявну якість повітря**.

Про перевищення граничнодопустимих значень країни-члени ЄС мають **інформувати громадськість через засоби масової інформації**: телебачення, радіо, пресу тощо.



## Директива Ради Європейського союзу 96/62/ ЄС

У сфері адміністрування одна з вимог директиви – створення в кожній країні відповідної адміністративної структури для контролю за якістю повітря, зокрема для виконання таких *функцій*:

- ü компетентного контролю за виконанням директиви,
- ü оцінки якості повітря,
- ü схвалення засобів оцінки якості повітря й забезпечення її точності,
- ü аналізу методів оцінки та координації із загальноєвропейською системою забезпечення якості.

Держави-члени зобов'язані звітувати про методи оцінки перевищення допустимих значень, а також про розробку і реалізацію планів дій. **Звіт** про якість повітря у навколишньому середовищі Європейського союзу **публікують кожні три роки.**



## **Директиви щодо якості води й управління водними ресурсами**

**Мета водного законодавства ЄС – досягти сталого використання водних ресурсів у ЄС, включаючи забезпечення задовільного якісного й кількісного стану поверхневих і ґрунтових вод.**

Законодавство закладає основу комплексної системи управління водними ресурсами і вимагає від країн-членів створення відповідних адміністративних структур, розробки планів і сучасної системи моніторингу.

Крім цього, визначає стандарти якості поверхневих і ґрунтових вод у навколишньому середовищі, а також для конкретних видів водокористування (наприклад, питного постачання або купання), нормативи щодо викидів окремих забруднювачів (наприклад, нітратів), технологічні стандарти (наприклад, для очищення міських стоків).



## Директива 2000/60/ЄС

**Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради** з водної політики на місцевому рівні спрямована на запобігання погіршенню і поліпшення стану водних екосистем, сприяння довгостроковій охороні водних ресурсів, забезпечення поступового зменшення забруднення поверхневих і ґрунтових вод, сприяння пом'якшенню наслідків паводків і посух.

Щодо *поверхневих вод* директива передбачає:

- запобігання погіршенню стану всіх водних об'єктів;
- охорону й відновлення досконалого стану води, як це визначено в директиві, у всіх природних водних об'єктах до 2015 р.;
- охорону й поліпшення позитивного екологічного потенціалу й прийняттого хімічного складу всіх штучних і сильно змінених водних об'єктів до 2015 р.;
- відмову від викидів пріоритетних небезпечних речовин та поступове зменшення викидів інших пріоритетних речовин.

Щодо *ґрунтових вод* директивою ухвалено:

- запобігати погіршенню стану всіх ґрунтових горизонтів;
- охороняти й відновлювати задовільний стан ґрунтових вод, як визначено в директиві, у всіх водних об'єктах до 2015 р.;
- запобігати значному підвищенню концентрацій будь-яких забруднювачів, спричиненому людською діяльністю.

Щодо охоронних територій директива ставить завдання досягти всіх стандартів до 2015 р.

У директиві передбачено розробку Європейською Комісією переліку «пріоритетних» небезпечних та інших речовин. Під **пріоритетними речовинами** слід розуміти, які являють **найбільшу загрозу для водного середовища**. Щодо цих речовин слід застосовувати заходи для поступового згорання або зменшення їх викидів у водні об'єкти.



### Директива 2000/60/ЄС

Директива вимагає **створення адміністративних одиниць і компетентних органів** за принципом **річкового басейну**.

У кожному річковому басейні компетентний орган має проаналізувати стан басейну, вплив людської діяльності на стан водних об'єктів, а також здійснити економічний аналіз водокористування. На підставі даних аналізу для кожного річкового басейну розробляють програму заходів і план управління з урахуванням принципів доступу громадськості до інформації й участі в консультаціях.



## Директива 2000/60/ЄС

*Основні заходи реалізації цілей директиви* такі:

- Ї**виконання законодавства Європейського союзу у сфері водної політики;
- Ї**створення економічних стимулів, спрямованих на відшкодування витрат, пов'язаних з наданням послуг у сфері водокористування;
- Ї**виконання законодавства у сфері питного водопостачання, зокрема щодо забезпечення належної якості води для питних цілей;
- Ї**контроль забору води з поверхневих і ґрунтових об'єктів, зокрема санкціонування забору; контроль за штучним поповненням ґрунтових горизонтів;
- Ї**контроль за забрудненням із головних джерел, включаючи заборону або санкціонування викидів у водні об'єкти;
- Ї**контроль за забрудненням із розсіяних джерел, включаючи заборону, санкціонування і реєстрацію дій, що сприяють проникненню забруднювачів у водні об'єкти;
- Ї**заходи для забезпечення відповідності гідроморфологічних умов вимогам досягнення прийнятної екологічної якості або ефективного екологічного потенціалу;
- Ї**заходи для запобігання забрудненню «пріоритетними» речовинами;
- Ї**заходи для запобігання ненавмисному забрудненню.



## Директива Ради ЄС 91/271/ЄЕС

**Директива Ради ЄС 91/271/ЄЕС з очищення міських стоків** пропонує державам - членам ЄС налагодити збір та очищення рідких стоків у великих містах.

**Загальна вимога – вторинне очищення**, крім берегових районів, де може бути достатньо первинного очищення.

Директива встановлює тимчасові рамки для впровадження відповідних систем збору й очищення стоків, насамперед у великих агломератах, а потім також у менших містах.

Країни-члени ЄС зобов'язані виявляти найбільш «чутливі» території, тобто території, на яких водні об'єкти піддаються евтрофікації, мають поганий водообмін або використовуються для забору з метою питного водопостачання. Для таких територій вимоги жорсткі. Впровадити системи й очищення стоків тут слід у стислі терміни.

Директива також установлює вимогу **попереднього очищення промислових стоків**, які надходять у системи міського водовідведення та очищення, що дозволить уникнути негативних екологічних наслідків від скидів очисних споруд; осадовий мул слід безпечно використати вдруге або поховати.

Директива вимагає від держав-членів створення адміністративних установ, що відповідатимуть за санкціонування скидів міських стоків у водні джерела і зберігання та використання осадового мулу.





## Директива Ради ЄС 91/676/ЄНС

**Директива Ради ЄС 91/676/ЄНС з охорони вод від забруднення нітратами** із сільськогосподарських джерел спрямована на **зменшення забруднення вод нітратами й запобігання йому**.

Відповідно до директиви держави - члени ЄС мають розробити **Кодекс найкращих сільськогосподарських практик**, спрямований на вирішення проблем забруднення води із сільськогосподарських джерел. Хоча застосування кодексу є добровільним, країни-члени ЄС мають **розробити програму**, спрямовану, крім іншого, **на навчання й інформування фермерів про його використання**.

Країни-члени ЄС мають **визначити зони, які зазнали найбільшого забруднення нітратами**, наприклад поверхневі води, що використовують для забору води, ґрунти з високим вмістом нітратів або водні об'єкти, піддані евтрофікації.

Країни-члени мають **розробити програми дій**, які передбачали б заходи **для виконання Кодексу найкращих сільськогосподарських практик**, а також інші заходи, спрямовані на **зменшення забруднення вод нітратами й запобігання йому**.

Країни-члени також зобов'язуються **проводити моніторинг нітратів у водних об'єктах** відповідно до розпоряджень, установлених у директиві, для виявлення уразливих територій та оцінки результатів програм дій.



## **Директиви щодо поводження з відходами.**

**Законодавство ЄС у сфері поводження з відходами** ставить за мету **скоротити обсяг відходів і забезпечити їх повторне використання або екологічно безпечну утилізацію.**

Основні **принципи законодавства ЄС** у сфері поводження з відходами такі:

- ü *«ієрархія» системи поводження з відходами (запобігання, повторне використання, переробка, використання як джерела енергії, утилізація),*
- ü *відповідальність виробника,*
- ü *віддаленість місця утилізації від джерела відходів,*
- ü *самодостатність Європейського союзу в сфері поховання відходів.*

Правові рамки для цього питання утворюють дві директиви: **Директива щодо відходів** і **Директива щодо небезпечних відходів.**

Інші директиви спрямовані на регулювання потоків відходів конкретного типу: відходів від пакування, відпрацьованих нафтопродуктів, діоксиду титану, поліхлорованих біфенілів (ПХБ), поліхлорованих трифенолів (ПХТ), осадового мулу, акумуляторів, автомобілів з терміном служби, що вже минув, електричних і електронних відходів.

Є директиви, спрямовані на регулювання процесів переробки відходів, директива щодо полігонів поховання та спалювання відходів. Ряд законів ЄС регулює ввезення й вивезення відходів з країн Євросоюзу.



## Директива Ради ЄС 91/676/ЄНС

**Директива Ради ЄС 75/442/ЄЕС щодо відходів**, зміни до якої було внесено **Директивою Ради 91/156/КЕС**, спрямована на зменшення відходів та запобігання їм, а також зниження їх шкідливості за рахунок впровадження технологій чистого виробництва і поліпшення конструкторських якостей продукції, використання відповідних методів видалення відходів, повторного використання матеріалів, що містяться в них, і використання відходів для виробництва енергії.

Директива вимагає від країн-членів ЄС:

- ü **заборони безконтрольного поховання відходів,**
- ü **забезпечення дотримання екологічної безпеки під час відновлення матеріалів з відходів і контрольованої утилізації.**



## Директива Ради ЄС 91/676/ЄНС

Країни-члени мають розробити взаємозалежну інфраструктуру для утилізації відходів, щоб забезпечити самодостатність ЄС у цій сфері.

Країни-члени зобов'язуються *призначити компетентні відомства у сфері поводження з відходами*. Ці відомства займуться *складанням і реалізацією планів щодо відходів*. Такі плани мають базуватися на аналізі ситуації у сфері утворення відходів, визначити прийнятні об'єкти для утилізації і відновлення матеріалів з відходів, врахувати технічні вимоги та особливі умови щодо певних видів відходів.

Усі виробники і власники відходів зобов'язані видаляти їх відповідно до положень директиви і поводження з відходами за допомогою методів, проінспектованих компетентним відомством. Витрати, пов'язані з утилізацією відходів, покладено на їх власника або виробника.

У директиві подано *визначення відходів і їх категорій*, обов'язкові для застосування у всіх країнах - членах ЄС. Крім того, Європейська Комісія видає *Європейський каталог відходів* (Рішення Комісії 94/31/ЄС), у якому наведено їх детальну класифікацію і встановлено загальну систему назв. Каталог регулярно перевидають.



## Директива Ради ЄС 91/689/ЄЕС

**Директива Ради ЄС 91/689/ЄЕС про небезпечні відходи**, зміни до якої було внесено **Директивою Ради 94/31/ЄС**, доповнює правове поле, створене Директивою про відходи.

У директиві дано визначення небезпечних відходів і введено додаткові, більш строгі вимоги щодо поводження з такими відходами. Заборонено змішувати небезпечні відходи з іншими. У рамках загальних планів щодо поводження з відходами компетентні органи мають розробляти спеціальні плани для виконання завдань, поставлених у директиві. Дозволи на використання об'єктів або територій для відновлення матеріалів з небезпечних відходів і їх утилізації можуть передбачати граничнодопустимі обсяги переробки, граничні норми викидів і технологічні розпорядження.

На всіх стадіях збору, перевезення і збереження небезпечні відходи мають бути належним чином упаковані і промарковані. Журнали із записами щодо поводження з відходами слід зберігати протягом тривалого часу.

Відповідно до **Рішення Ради 94/904/ЄС** періодично публікують перелік небезпечних відходів, у якому їх належним чином класифіковано. У переліку також використовують єдину систему найменування небезпечних відходів.



*Директиви, що регулюють промислове забруднення*

**Директива Ради 96/61/ЄС** щодо комплексних заходів запобігання забрудненню й контролю за ним спрямована на впровадження комплексного підходу до зменшення забруднення навколишнього середовища й запобігання йому за допомогою регулювання питань у таких сферах, як викиди у навколишнє середовище, забруднення води, утворення відходів і споживання електроенергії.



## Директива Ради 96/61/ЄС

Відповідно до вимог директиви всі ключові види промислової діяльності, визначені в додатку, слід проводити з **дозволу компетентного органу**.

**Дозвіл**, який надає промислового об'єкту компетентний орган, має містити умови забезпечення високого рівня охорони навколишнього середовища загалом. За цих умов потрібно зазначати максимально допустимі норми викидів забруднювачів (особливо названих у додатку) у повітря, воду, а також норми наземного складування відходів з урахуванням потенціалу кожного забруднювача. Дозвіл може також визначати умови у сфері утворення відходів, забруднення на великі відстані, що можливо в будь-якому іншому режимі функціонування підприємства тощо. Дозвіл також має містити вимоги до моніторингу для того, щоб існувала можливість відслідковувати відповідність ходу робіт умовам виданого дозволу.

Граничні норми викидів й інших умов мають ґрунтуватися на **концепції найкращих доступних технологій (НДТ)**. **НДТ** — це найбільш ефективні й прогресивні методи операцій у різних типах промислового виробництва, які дають змогу досягти високого рівня захисту навколишнього середовища й водночас практичні з технічного й економічного поглядів. На практиці НДТ для місцевого застосування визначають у процесі обміну інформацією між Комісією, органами влади країн-членів ЄС і залученими підприємствами. Центр спільних досліджень, розташований у Севільї, Іспанія, було створено для розробки довідкових документів з НДТ, консультування з питань їх застосування в контексті Європейського союзу. Нині європейські НДТ розроблено для декількох галузей промисловості, зокрема паперової, виробництва продукції із вмістом хлору, а також для металургії.



## **Директиви, що регулюють промислове забруднення**

У директиві обумовлено розробку загальних граничнодопустимих нормативів Європейського союзу щодо категорій устаткування й забруднювачів, на проміжному етапі, якщо немає єдиних граничних норм викидів Європейського союзу, у рамках цієї директиви варто керуватися граничнодопустимими нормами, установленними в інших директивах, що безпосередньо стосуються цієї проблеми.

Компетентний орган може переглянути або змінити дозволи, якщо змінилася робота установки, якщо нові найкращі доступні технології дозволяють зменшити викиди без додаткових витрат, або коли рівень забруднення середовища в результаті роботи установки такий, що потрібний перегляд граничнодопустимих нормативів.

Країни-члени ЄС мають забезпечити виконання промисловими підприємствами умов дозволів. Підприємства зобов'язані інформувати компетентні органи про результати моніторингу й інші важливі проблеми. Зміст заяви промислового підприємства на одержання дозволу, сам дозвіл і результати моніторингу мають бути доступні широкій громадськості. Під егідою Європейської Комісії діє загальнодоступний **Європейський реєстр викидів забруднювачів** (Рішення Комісії 2000/479/ЄС), у якому подано інформацію країн-членів про викиди й основні забруднювачі навколишнього середовища.